

Četl jsem — vlastně snažil jsem se číst —, ale nemohl jsem. Bacil jsem knihou do kouta. A poslal jsem jí pak p. Ot. Šimkovi do Hradce, že jí snad spíš zmůže, a napsal jsem mu upřímně: že neznám nic pustšího nad tu příšeru. Ale p. Ot. Šimek byl jiného mínění: viděl v knize leccos pěkného a napsal to — a já to doslova otiskl. Patrně, abych se pomstil p. Mahenovi.

A vyšel Janošík. Snad by byl putoval také do Hradce, nepřihodit se maličkost. Občas přijde ke mně některý mladý člověk a několik takových lidí mínilo, že vyšly nyní dvě dramatické novinky, v kterých prý je síla a velikost a nevím jaké jiné divy: Janošík a Král Václav IV. „Ale to si musíš přečíst,“ řekl jsem si a vrhl jsem se na obě knížky jako vlk. A pak jsem sedl a napsal své zkušenosti z četby: i o Janošíkovi, jehož autor mně přispíval a pak nepřispíval, i o Václavu IV., jehož autor mně nikdy nepřispíval. A o obou napsal jsem, co jsem si myslel: bylo to nevalné v obojím případě. Než jsem namočil pero na Janošíka, zaváhal jsem vteřinu: Neměl by snad přece putovat pro absoliuci do Hradce? Ale vtom prošlo mně myslí heroické slovo jeho autora: „Jen mlčení Vaše by mne bolelo,“ a já si řekl: Tu bolest mu nesmíš způsobit. Je to zbojník a má rád přímé slovo.

Ale zatím: škrábněte do Mahenových zbojníků a leze z nich koudel a cucky. A škrábněte do básníka Mahena a vyskočí z něho klepna. Jaký pán, taký krám. Grattez Mahen et vous trouverez Tyl.

A tak tedy vyšel Mahen s valaškou mne zabít. Škoda, že je tak ostrá jako jeho „Janošík“! A soudí a myslí přitom — on, přítel a básník zbojníků — jako policajt nebo pensionovaný městský čtvrtník: „Říká se to po Praze jako dobrý vtíp, ale je to pravda: Nesnese se s ním (Šaldou) nikdo.“ Ach, ouvej! Ach, to je kolosální vtíp! A jak sluší ústům básníka-zbojníka!

Milý básníku! Aby se dvě prodavačky v městské tržnici snášely, jest opravdu důležité, — neboť jinak jest z toho nelad a nesnáz v celé budově. Abyste se vy přispěvatelé Moravskoslezské revue snášeli se svým principálem V. Mrštíkem, jest také důležité, neboť jinak byl by ohrožen celý váš příčinlivý obchůdek. Ale já, můj milý, neviděl a nebudu již patrně vidět do smrti svou ctižádost v tom, aby se o mně říkalo: že se dobře snáším s lidmi. Má povinnost i čest, jak já ji chápu, jest ohromně prostá a jasná: říci vždycky svou myšlenku, a celou svou myšlenku. Nic víc, nic méně. Ať se komu líbí nebo nelíbí. Ať se s kým proto rozejdu nebo nerozejdu.

A tu povinnost vykonal jsem i ve vašem případě, a jsem proto klidný.

Napsal jste pod svou hru podvodné slovo: „tragedie“ — a já vám ukázal: vybrakovaná a nepřebíraná pověst. Nic víc. Že jste smeknul klobouk před starou pověstí, je hezké, ale mělo se to stát tiše a aby se před tím nestavěli lidé; že jste ji s nepochopením pro dramatickou poesii scénoval, je ohydné. Pověsti bylo by rozhodně prospělo, kdyby váš pozdrav byl zůstal němý.

Koketujete s Máchou a rád byste se vyzpěvoval za jeho dědice, a zatím máte v Janošíkovi mnohem blíž k Tylovi než k Máchovi. Za dvacet let vylezou z vašeho Janošíka všechny sentimentální cucky a uvidí se, že není nic víc než přebarvená tylovština. A pak vám pomohou sta tleskajících rukou, k nimž se dnes tak naivně odvoláváte, právě tolik, kolik pomohly a pomáhají jemu: budou tleskat svou pošetilost a vaši nesoudnost.

Lev Nikolajevič Tolstoj

zemřel 20. listopadu ve stanici Astapově na útěku z domova za okolností, které byly vypsaný denním tiskem. V Tolstém odešel veleduch, který vtiskl pečeť své době: veliký básník, veliký myslitel, veliký propagátor, veliký živý příklad. S ním musí po svém vyrovnati se každý, kdo nechce být pouhý parazit své doby. Myslím, že příští doba pojme jej jako jednoho z největších kritiků životních, kteří kdy žili. Kritik bojoval v něm od počátku s básníkem; aby zvrátil nakonec nad ním skoro úplně. V tom jsou již napověděny i meze jeho síly básnické. O Tolstém bylo psáno jako o největším ruském umělci slovesném devatenáctého věku. Tomu jest možno přisvědčiti jen s jistými výhradami. Význam Tolstého jako básníka zakládá se ve třech velikých skladbách románových: ve Vojně a míru, v Anně Karenině a ve Vzkříšení. Vojna a mír jest mohutností svého dechu a šíří své koncepce beze sporu největší moderní skladba epická, velepíseň o závislosti člověkově na Prozřetelnosti; v ní jako málokde zasnoubila se umělecká síla s pokorou myšlenkovou a dala jí ráz té ethické výsostnosti, která tě jímá místy až k slzám. Anna Karenina jest snad nejmělečtější, t. j. nejvíce zaokrouhlené, uzavřené a celé dílo Tolstého. Vždycky se mně zdávalo, že zde jest Krása a ubohá melancholická sudba její na zemi vlastním sujetem, že zde jako nikde Tolstoj pomiloval ryzí Krásu, potesknul a pohořkoval nad ní, rozloučil se s ní — Krásu, která odtud mizí z jeho díla a ustupuje úplně touze po pravdě a dobru. Nejvíce romaneskního žívlu, nejvíce melancholie jest zde ze všech děl Tolstého. Ve Vzkříšení báseň již příliš zvrhuje se v traktát, v úvahu; není již cílem sama sobě, mlhavá a šedne v alegorii. Zde již kritika života postoupila tak daleko, že znemožnila autorovi ono opojení životem, jeho plameny, žárem, barvami, duhou, teplem a vůní, bez níž není básně ani jiného díla uměleckého.

Flaubert řekl, když byl přečetl Vojnu a mír: To je Shakespeare. Kritika ta zdála se mně vždycky pochybená, a bylo-li třeba jejího vyvrácení, podal je Tolstoj v klasické formě svým kritickým útokem na Shakespeara. Shakespeare a Tolstoj rázem svých geniů byli vždycky protinožci. Umění Shakespeareovo bylo výbušné; opojen zmocňoval se opojení životního; život bral vděčně a nekriticky jako největší a jediný statek, jako dárcce všech extasí smyslových i myšlenkových. Jinak Tolstoj: již v prvních pracích jeho láska životní jest plna klausulí; životný jev sám o sobě nezajímá jej a Tolstoj postupuje všude analyticky za něj; posléze stává se mu život jen podobenstvím, které má cenu jen potud, pokud jest správně pochopeno a rozřešeno. Jest velmi výmluvné, že nejvíce zajímají jej a ve středu jeho uměleckého i psychologického zájmu jsou znepokojení hloubavci a zoufalci, kteří hledají „smysl životní“ a nalézají jej blízko toho pólu, kde život sám sebe popírá.

Tolstého veliká síla poznávati lidství a tvořiti typy lidské má své meze: jsou v tom, že se zajímá jen o střední polohy lidství, o lidství průměrné a normální. V tom jest první důvod, proč jej stavím básnícky za Dostojevského. U Tolstého nepoznáváš lidství v jeho virech a propastech, neobsáhá ho ve všech jeho krajnostech, nedostupuješ jeho mezí; není zde ani geniů, ani zločinců, ani zcela chťených a vědomých vin, ani paroxysmu šílené, sebe trávící lásky, ani mučedníků velikých vášní, ani monomanů jedné idey jako u Dostojevského. Dostojevský dává ti prožít naléhavěji osudnost života a jeho pathos; racionalistický a dedukční

živel vkládá se zde méně mezi život a básníka i mezi tebe, čtenáře, a básníka. Proto, soudím, Dostojevský jest větší umělec a snad i více Rus než Tolstoj. Tolstoj sám alespoň geniálně na nezapomenutelné stránce Vojny a míru¹ pokládá jakousi *zaokrouhlenost* za charakteristický znak ruské bytosti: nuže, Dostojevský jest *zaokrouhlenější* než Tolstoj, každé dílo jeho jest uzavřenější díla Tolstého.

Jakže vyslovil Tolstoj sám podstatu ruské bytosti?

Slyš:

„Všichni jevíli se potom Pierrovi jako v mlhách, ale Platon Karatajev zůstal v myslí Pierrové nejmocnější a nejdražší vzpomínkou a ztělesněním všeho *ruského, dobrého a zaokrouhleného*. Když Pierre příštího dne na úsvitě spatřil svého souseda, byl první dojem *čehosi zaokrouhleného* úplně potvrzen; celá postava Platonova v jeho francouzském plášti, provazem podpásaném, v čepici a lýkových stěvěcích byla *zaokrouhlená*.

Hlava jeho byla docela *kulatá*, záda, prsa, ramena, ba i ruce, které držel, jako by stále chystal se něco obejmouti, byly *kulaté*; milý úsměv a veliké, hnědé, jemné oči byly *kulaté*.“

Tato kulatost, tato *zaokrouhlenost* jest i vlastní znak dokonalého sceleného organismu uměleckého: jest sám v sobě uzavřen, spočívá v sobě, hovoří za sebe, netřeba mu komentářů a traktátů. Jest charakteristické pro Tolstého umělce, že všechny jeho románové skladby vybíhají v traktáty, jsou hojně prostoupeny a zejména končí všeobecnými abstraktními úvahami. Toho není u Dostojevského: zde dílo spočívá v sobě, spoléhá na sebe, na svou uměleckou přítomnost a skutečnost, mluví samo ze sebe a sebou. Umělecká *zaokrouhlenost* a celost i samosvojnost jest rozhodně větší u Dostojevského než u Tolstého.

S tím souvisí i zvláštní pocit jistoty a bezpečnosti, který ti dávají díla Dostojevského ve větší míře než díla Tolstého. Všechny hlavní osoby Dostojevského, šílenci, monomanové, vrahové, vzbouřenci, jsou si svým nitrem mnohem bezpečnější než hlavní osoby Tolstého, hloubavci často rozkolísaní; krása a význam osob Dostojevského jest právě v bezpečnosti, hotovosti i samozřejmosti, s níž se nesou k svému osudu a s níž jej naplňují. A právě tento pocit jistoty a bezesporné hotovosti jest nejvzácnější dar, který ti může dát poesie, a jen poesie: vědecké poznání proti poznání básnickému jest vždycky rozkolísané, necelé, neuzavřené, stále přístupné opravám a doplňkům.

V této bezpečnosti a jistotě hlavních figur Dostojevského vidím tedy básnické plus Dostojevského před Tolstým.

Beneš Knüpfer

vrlh se o půlnoci 18. listopadu do rozbouřeného moře při přeplavbě z Rjegy do Ancony a utonul v něm. Listy píší nebo napovídají, že chladné přijetí, jehož dostalo se částí kritiky výstavě Knüpferové u Topiče, i zklamání z toho, že nebyl ustanoven profesorem na malířské akademii, vehnalo ve smrt hrdého umělce. Budiž tomu tak, budiž onak, obviňovati kritiku jest velmi pošetilé. Nenalezla-li poslední

1 - Vojna a mír IV. díl, část I, kapitola XIII.

díla Knüpferova v domácím světě uměleckém té resonance, jíž snad malíř očekával, nebyla vinou toho ničí zloba, nýbrž neúprosný zákon vývojový: díla Knüpferova nemohla prostě dnes našim hledajícím uměleckým duším nic dát. Knüpfer žil a rostl celý jaksi stranou českého vývoje uměleckého. Na konci sedmdesátých let žil v Mnichově a chtěl býti malířským režisérem velikých historických pláten ve smyslu Pilotyho. Jako státní stipendista přišel do Říma, kde se mu dostalo atelieru v známém Palazzu di Venezia. Zde opustil náhle historické anekdotářství a režisérství a zaujal se cele krásami a tajemstvími moře, které leželo na obzoru vyhlídky jeho s věže tohoto starého hradovitého paláce. Odtud snad třicet let maluje Knüpfer mariny, mariny a zas mariny, úzký okruh motivů, které vyčerpává ve všech obměnách. I těmto obrazům Knüpferovým jest vlastní jakási theatrální nálada, režisérská úprava; není malířem, jemuž jde o zachycení prosté a přísné pravdy, o pravdu ovzduší nebo o jevovou pravdu optickou. Knüpfer překládá si a aranžuje si neustále všecko ve féerii, a konvenční stafáží libivých mořských nymf zprotivuje se duchům opravdovějším a jemnějším, jako si získává čtenou, ale problematickou klientelu. Přesto znamenají plátna Knüpferova v devadesátých letech, kdy překonal prvotní nesnáze a rozpaky, jakýsi klad v našem umění, klad formový i technický, ovšem ne dosti mocný, aby mohl zúrodniti náš umělecký vývoj nebo odolati opravdovějšímu a hlubšímu boji o vlastní formové a umělecké cíle, jemuž se oddává od sklonku minulého století úsilněji a úsilněji mladší česká generace výtvarnická: jeho dílo stává se tak sympatickou, ale nevýznamnou epizodou, která neměla důsledků. V posledních letech jest nadto přímo patrna chabnoucí ruka umělce: bylo to zřejmo již na výstavě rudolfinské před dvěma roky a ovšem ještě více nyní u Topiče. Umělecký osud Knüpferův není jistě prost tragiky, jako lidská jeho osobnost nebyla bez sympatické noblesy.

První číslo nového ročníku Volných směrů

vychází za změnéné redakce: redaktory nového ročníku jsou malíř p. Emil Filla a mladý historik výtvarného umění p. A. Matějček, známý i našemu staršímu čtenářstvu svými referáty výtvarnickými. Tuto změnu v redakci jest třeba upřímně vítati z věcných důvodů, které hned vyložím, aniž by proto bylo nutno házetí za odcházejícím redaktorem kamením. Pan Emil Filla, dnes neznámý skoro širšímu obecenstvu, jest nejen z našich nejlepších moderních malířů, jehož význam za deset nebo dvacet let bude patrný i lidem, kteří dnes nemají o něm potuchy, ale i duch značně methodiky a systematiky myšlenkové, a takového jest nám právě navýsost třeba v dnešní rozkolísané době, v níž musí být položeny konečně pevné základy příštímu vývoji moderní malby české. Pan Filla dovedl u svých soudruhů v Mánesu právě těmito vlastnostmi získati si respekt a přál bych si v zájmu věci, aby i důvěru a plnou a upřímnou podporu svým obtížným cílům; bez nich musil by se ztroskotati talent největší a vůle nejlepší. Charakteristické jest, že druhým redaktorem jest výtvarný historik z profese; i to je volba dobrá a včasná. Dnešní umění moderní necití již toho nepřátelství k starému umění, které bylo v módě před dvaceti lety; dnešní umění ví, že jest silně jen dobrou tradicí, a obrací se rádo o radu k starému umění — i jest zcela na místě, byl-li druhým redaktorem